

І. С. КРАМАРЕНКО,
*доцент, кандидат економічних наук,
декан факультету права та соціально-інформаційних технологій
Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини
ВНЗ “Університет “Україна”,
вул. 2-га Військова, 22, 54003, Миколаїв, Україна,*
Л. А. КОЗАЧЕНКО,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївського національного аграрного університету,
вул. Георгія Гонгадзе, 9, 54020, Миколаїв, Україна*

МЕТОДИКА ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Проаналізовано сучасний стан заборгованості по кредитах. Показано, що одним з найбільших банків щодо надання кредитів є АТ “Райффайзен Банк Аваль”. Здійснено аналіз кредитів і заборгованості комерційного банку. Доведено залежність суми списаних кредитів від методики оцінки платоспроможності позичальника. Надано рекомендації щодо вдосконалення оцінки аналізу фінансового стану позичальника АТ “Райффайзен Банк Аваль”.

Ключові слова: кредит; резерв під зменшення корисності кредитів; кредитний портфель; кредитоспроможність; методика оцінки фінансового стану позичальника; кредитний рейтинг.

Бібл. 2; рис. 1; табл. 4.

IRYNA KRAMARENKO,
*Associate Professor, Cand. of Econ. Sci.,
Dean of the Faculty of Law and Social and Information Technologies,
Mykolaiv Interregional Institute of Human Development of the “Ukraine” University”,
22, 2-Viiskova St., Mykolaiv, 54003, Ukraine,*
LILIIA KOZACHENKO,
*Cand. of Econ. Sci.,
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation
Mykolaiv National Agrarian University,
9, Georgii Gongadze St., Mykolaiv, 54020, Ukraine*

METHODOLOGY FOR ASSESSING THE BORROWER'S CREDITWORTHINESS: PRACTICAL ASPECT

The current state of outstanding loans is analyzed. It is shown that JSC Raiffeisen Bank Aval is one of the largest banks to provide loans. Analysis of loans and debts of a commercial bank is carried out. Dependence of written-off loans on methodology for assessing the borrower's solvency is proved. Recommendations for improving the assessment of the analysis of financial condition of a borrower of JSC Raiffeisen Bank Aval are provided.

Keywords: credit; provision for impairment of loans; loan portfolio; creditworthiness; methodology for assessing the financial condition of the borrower; credit rating.

References 2; Figure 1; Tables 4.

© Крамаренко Ірина Сергіївна (Kramarenko Iryna), 2018; e-mail: irinamk86@gmail.com;
© Козаченко Лілія Анатоліївна (Kozachenko Liliia), 2018; e-mail: kozchenko15@ukr.net.

Банківська система України виявилася найбільш уразливою до політичної кризи складовою економічної системи держави, яка сьогодні не виконує своє основне завдання, оскільки майже не фінансує і не кредитує реальний сектор економіки, а чверть наданих кредитів є списаними та неповерненими. Головна причина простроченої заборгованості суб'єктів господарювання – недосконала оцінка їх кредитоспроможності комерційними банками, що не дає можливості проаналізувати фактичну сплату позичальником кредиту та процентів по ньому. Сьогодні в Україні немає чіткого механізму щодо повернення комерційними банками прострочених кредитів, а це спричиняє списання значної частки заборгованості. Існуюча ситуація зумовлює необхідність дослідження питання шляхів та заходів щодо вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника як головного напрямку стабілізації та підвищення ефективної кредитної діяльності комерційного банку.

Сучасні підходи та проблемні аспекти оцінки кредитоспроможності позичальників ґрунтовно розглянуто в працях вітчизняних учених у галузі банківської справи, зокрема, О. Дзюблюка, О. Вовчак, Л. Кузнецової, Б. Луціва, В. Міщенко, А. Мороза, А. Пересади, С. Реверчука, Л. Примостки, М. Савлука, Т. Смовженко, О. Терещенка та інших. Попри безперечні здобутки науковців у цьому напрямі, у сучасних дослідженнях недостатньо уваги приділяється вдосконаленню методики визначення кредитоспроможності позичальника як способу впливу на зменшення прострочених кредитів.

Отже, **мета статті** – оцінити сучасний стан банківського кредитування підприємств, кредитоспроможність позичальника та її вплив на суму прострочених кредитів, визначити резерви під зменшення корисності кредитів, розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення кредитоспроможності позичальника на прикладі АТ “Райффайзен Банк Аваль”.

Щорічні суми виданих комерційними банками кредитів нефінансовим корпораціям збільшуються. Так, за даними Національного банку України, у серпні 2017 р. сума таких кредитів становила вже 783502 млн. грн. За останні п'ять років вона підвищилася з 724005 млн. грн. у 2010 р. до 1012834 млн. грн. у 2015 р., тобто приріст дорівнював 288829 млн. грн. Із збільшенням кредитування зростає і заборгованість за простроченими кредитами, питома вага яких у серпні 2017 р. становила 22,65% від загальної суми наданих кредитів*.

У рішенні правління Національного банку України було визначено нові критерії розподілу банків на окремі групи на 2017 р. Згідно з документом, передбачено такі групи:

- банки з державною часткою – це банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75% статутного капіталу банку;
- банки іноземних банківських груп – це банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам;
- банки з приватним капіталом – це банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та/або опосередковано володіють не менш як 50% статутного капіталу банку.

* Національний банк змінив критерії розподілу банків на групи / Національний банк України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43805377.

Такий розподіл на групи НБУ використовуватиме виключно для подання результатів діяльності банківської системи України, а для наглядових цілей він не застосовуватиметься.

Найбільша питома вага наданих кредитів припадає на банки іноземних банківських груп – 43%, на банки з державною часткою – 38%, на банки з приватним капіталом – 18% та неплатоспроможні банки – 2%. Структура резервів під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів є такою: банки іноземних банківських груп – 58%, банки з державною часткою – 28%, банки з приватним капіталом – 8% та неплатоспроможні банки – 5%. Виходячи з цього, на прикладі окремого банку пропонуємо детальніше проаналізувати кредитний портфель і методику оцінки кредитоспроможності позичальника в ньому.

Серед банків іноземних банківських груп найбільшу питому вагу за наданими кредитами та заборгованістю клієнтів мають: ПАТ “СБЕРБАНК” – 16%, АТ “Райффайзен Банк Аваль” – 14%, ПАТ “Альфа-Банк” – 12%, ПАТ “Укрсоцбанк” і АТ “УкрСиббанк” – відповідно, по 8%.

Пропонуємо обрати для дослідження АТ “Райффайзен Банк Аваль”, адже станом на 1 липня 2017 р., за даними Національного банку України, сума його кредитів та заборгованості клієнтів становила 30859821 тис. грн., або 6% від загальної суми наданих кредитів по Україні.

АТ “Райффайзен Банк Аваль” приймає вклади від фізичних, юридичних осіб і бюджетних установ, надає кредити, здійснює платіжне обслуговування в Україні та переказ коштів за кордон, проводить операції з обміну іноземних валют, розрахунково-касового обслуговування та надає інші банківські послуги. Починаючи з 1999 р. банк є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Фонд виконує свою діяльність відповідно до Закону України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” і забезпечує покриття зобов'язань банку перед його вкладниками – фізичними особами на суму до 200 тис. грн. на кожного вкладника у випадку банкрутства або відкликання банківської ліцензії НБУ*.

За даними консолідованої фінансової звітності АТ “Райффайзен Банк Аваль”, сума наданих клієнтам кредитів у 2013 р. становила 39665,9 млн. грн., а у 2016 р. збільшилася на 14499,5 млн. грн., або в 1,3 раза, і дорівнювала 54165,4 млн. грн. (рис.).

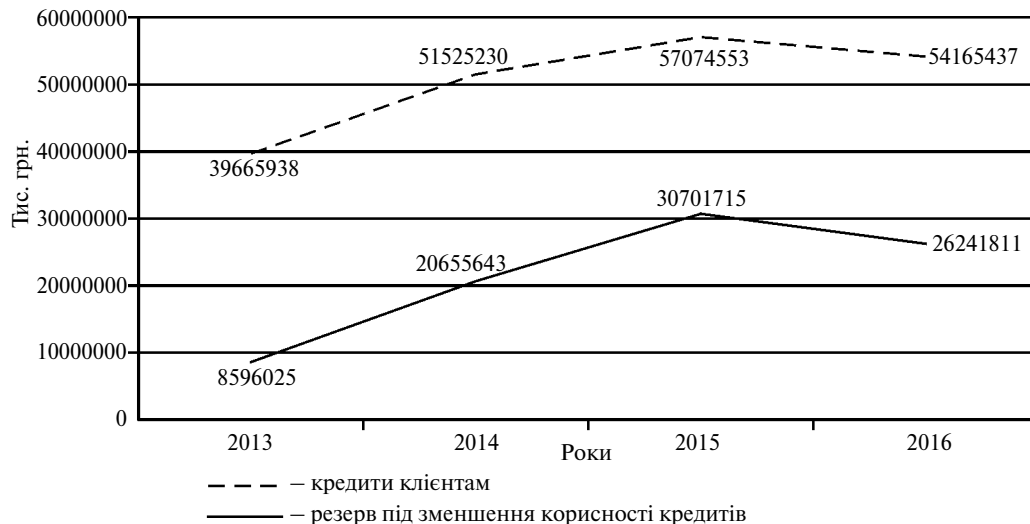
Негативним у діяльності банку є те, що із збільшенням кредитів зменшуються процентні доходи, – це свідчить про неприбутковість кредитних операцій. Щороку сума процентних доходів банку зменшується, при цьому процентні витрати на залучення депозитів збільшуються.

Як показують дані таблиці 1, процентні доходи банку за наданими кредитами у 2014 р. становили 5356625 тис. грн., а у 2016 р. – 5159406 тис. грн., тобто зменшилися на 197219 тис. грн., а процентні витрати банку на залучення депозитів збільшилися на 443607 тис. грн. Прибуток банку від кредитних операцій скоротився у 1,2 раза; це відбулося за рахунок скорочення середніх кредитних вкладень.

Доходи банку можуть зрости в разі повернення позик, які вважалися безнадійними, зменшення резервів за заборгованістю, повернення процентів і комісій,

* АТ “Райффайзен банк Аваль” : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.aval.ua/about/bank_reports/.

надлишково виплачених банком у попередньому році, повернення боргів, раніше списаних на збитки, інших непередбачених доходів. Проте щороку сума списаних кредитів у структурі резервів під зменшення корисності в АТ “Райффайзен Банк Аваль” тільки збільшується. Так, у 2013 р. вона становила 1996721 тис. грн. (23,23% від суми резервів), у 2014 р. – 2472919 тис. грн. (11,97%), у 2015 р. – 3211842 тис. грн. (10,46%), у 2016 р. – 7400168 тис. грн. (28,19%) *. Головною причиною збільшення суми списаних кредитів у комерційному банку є достовірність методики оцінки платоспроможності позичальника.

Динаміка наданих клієнтам кредитів та резервів під зменшення корисності кредитів у АТ “Райффайзен Банк Аваль” у 2013–2016 рр.

Побудовано авторами за даними консолідованої фінансової звітності АТ “Райффайзен Банк Аваль” :
Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.aval.ua/about/bank_reports/.

Аналіз прибутку від кредитних операцій АТ “Райффайзен Банк Аваль” у 2014–2016 рр. *

(тис. грн.)

Показники	Роки			Абсолютне відхилення	
	2014	2015	2016	2016 р. від:	
				2014 р.	2015 р.
Процентні доходи банку за наданими кредитами.....	5356625	5440901	5159406	-197219	-281495
Процентні витрати банку на залучення депозитів.....	(1051520)	(1455871)	(1495127)	-443607	-39256
Прибуток банку від кредитних операцій.....	4305105	3985030	3664279	-640826	-320751
Середні кредитні вкладення.....	30969750	28621213	27148232	-3821518	-1472981

* Розраховано авторами за даними консолідованої фінансової звітності АТ “Райффайзен Банк Аваль” :
Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.aval.ua/about/bank_reports/.

Примітка: у дужках – сума витрат.

Ми погоджуємося з О. Вовчак і Н. Медою [1], що більшість вітчизняних банків використовують так званий традиційний підхід до оцінки кредитоспроможності

* Звіти банку / АТ “Райффайзен Банк Аваль” : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.aval.ua/about/bank_reports/.

позичальника, який полягає у застосуванні стандартних аналітичних методів – горизонтального та вертикального аналізу, трендового і порівняльного аналізу, аналізу відносних показників, – які здійснюються на основі фінансової звітності позичальників. Застосовувані на практиці вітчизняними банками методи оцінки кредитоспроможності за сукупністю показників, що характеризують фінансовий стан позичальника (здатність своєчасно погасити борги і структура капіталу), містять систему фінансових коефіцієнтів. Такий підхід передбачає вивчення простих функціональних зв'язків між окремими позиціями фінансової звітності на основі обчислення певної вибірки показників (коефіцієнтів) та їх подальшого аналізу, який зазвичай проводиться шляхом:

а) порівняння фактичних показників із встановленими нормативами (нормативний метод);

б) порівняння коефіцієнтів аналізованого підприємства з аналогічними показниками інших підприємств цієї самої галузі (порівняльний аналіз);

в) порівняння коефіцієнтів аналізованого підприємства з аналогічними показниками провідних у даній галузі фірм (бенчмаркінг).

О. Кривоконь та І. Буряк [2] розглядають класифікацію методів і моделей оцінки кредитоспроможності позичальників у зарубіжних банківських установах за двома групами:

– статистичні моделі оцінки, які базуються на методах бальної оцінки (рейтингові методики) і моделі прогнозування банкрутств (базуються на множинному дискримінантному аналізі (MDA – Multiple Discriminate Analysis));

– моделі комплексного аналізу (на основі “напівемпіричних” методологій, які базуються на експертних оцінках аналізу економічної доцільності надання кредиту: правила “шести сі” *, КАМПАРИ (CAMPARI), ПАРТС (PARTS), ПАРЗЕР (PARSER) та ін.) [1, с. 12–13].

Водночас механічне перенесення зарубіжного досвіду оцінки кредитоспроможності для вітчизняних позичальників є недоцільним з огляду на специфіку наших підприємств, зокрема, на відмінності в їх фінансовій звітності та обліку [1].

АТ “Райффайзен Банк Аваль” поки що використовує традиційний підхід до оцінки кредитоспроможності позичальника, розроблений відповідно до Положення “Про методи проведення оцінки фінансового стану клієнтів у АТ “Райффайзен Банк Аваль” (далі – Положення) **, та власні підходи щодо оцінки фінансового стану позичальників в АТ “Райффайзен Банк Аваль”. Підходи щодо оцінки фінансового стану позичальників, які є власниками бізнесу, розроблено з метою визначення:

– єдиних підходів щодо складання звітності позичальників;

– єдиних підходів щодо аналізу звітності;

– порядку дій працівників відділень, обласних дирекцій, центрального офісу під час складання та здійснення аналізу звітності ***.

* У практиці американських банків застосовують правило “шести сі”, де критерії відбору клієнтів позначено словами, що починаються на букву “сі”. Докладніше див. [2].

** Про методи проведення оцінки фінансового стану клієнтів у АТ “Райффайзен Банк Аваль” : затверджене постановою Правління АТ “Райффайзен Банк Аваль” від 28.09.2007 р. № П - 101 /4 / Правління АТ “Райффайзен Банк Аваль”, 2007. – 100 с.

*** Там же.

У даному Положенні визначено мету, яка полягає у формуванні та впровадженні єдиної методики щодо оцінки фінансового стану позичальників, а також в окресленні основних правил складання та оцінки фінансової звітності позичальників.

Для розрахунку фінансової стабільності суб'єктів господарювання АТ "Райффайзен Банк Аваль" використовує фінансові коефіцієнти, які наведено в таблиці 2. Під час їх обчислення для клієнтів обов'язково треба враховувати зв'язок між господарською й приватною сферами клієнта, а іноді – і їх неподільність. Фінансовий аналіз має брати до уваги не тільки доходи і видатки підприємства, але й фізичної особи – керівника.

Для прикладу розрахунку методики оцінки платоспроможності позичальника ми обрали два підприємства різних видів економічної діяльності: ПАТ "Завод "Фрегат" та СПАТ "Україна".

Основними видами діяльності ПАТ "Завод "Фрегат" є: 28.30 – Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства, 28.99 – Виробництво інших машин і устаткування спеціального призначення, не введені в інші угруповання, 22.19 – Виробництво інших гумових виробів, 22.21 – Виробництво плит, листів, труб і профілів із пластмас, 24.33 – Холодне штампування та гнуття, 25.21 – Виробництво радіаторів і котлів центрального опалення, 25.50 – Кування, пресування, штампування, профілювання, порошкова металургія, 25.62 – Механічна обробка металевих виробів, 85.32 – Професійно-технічна освіта, 46.77 – Оптова торгівля відходами та брухтом, 46.90 – Неспеціалізована оптова торгівля, 68.10 – Купівля та продаж власного нерухомого майна, 33.11 – Ремонт і технічне обслуговування готових металевих виробів, 33.12 – Ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення. Середньооблікова чисельність працюючих у 2015 р. становила 482 особи, у 2016 р. – 508 осіб *.

СПАТ "Україна" займається сільським господарством – вирощуванням і первинною переробкою зернових і технічних культур. Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу у звітному 2016 р. становила 43 особи, що на 25 осіб менше порівняно з 2015 р. **.

Отже, за даними таблиці 2, у двох підприємств показник абсолютної ліквідності не відповідає нормативним значенням. Правління комерційного банку передбачає, що рекомендоване ним значення не повинно перевищувати 1, при цьому теоретичне оптимальне значення даного показника становить приблизно 0,2–0,25. Отже, всі показники у цілому перебувають у межах допустимих значень, що свідчить про можливість досліджуваних підприємств сплачувати за новими позиками.

Головною проблемою оцінки фінансового стану позичальників в АТ "Райффайзен Банк Аваль" є те, що банк у використуваній методиці не враховує показники ефективності діяльності підприємства. Наприклад, ПАТ "Завод "Фрегат" – підприємство збиткове, у 2016 р. збиток становив 4655 тис. грн. Також дана методика не містить розрахунку коефіцієнта швидкої (термінової) ліквідності, а це індикатор короткострокової ліквідності компанії, який вимірює здатність вчасно погасити свої короткострокові зобов'язання за допомогою високоліквідних активів.

* Підходи щодо оцінки фінансового стану позичальників: метод. посіб. – К.: АТ "Райффайзен Банк Аваль", 2010. – 99 с.

** СПАТ "Україна". Річна фінансова звітність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/86807/165/templ>.

Таблиця 2

Оцінка кредитоспроможності ПАТ “Завод “Фрегат” та СПАТ “Україна” у 2014–2016 рр.
за методикою АТ “Райффайзен Банк Аваль” *

Показники	Розрахунок показників	Нормативне значення	ПАТ “Завод “Фрегат”		СПАТ “Україна”			
			2014 р.	2015 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	
Коефіцієнт загальної ліквідності (КЛ1)	КЛ1 = Короткострокові активи / Короткострокові пасиви	>1	2,20	2,26	0,77	7,65	9,49	14,98
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (КЛ2)	КЛ2 = (Каса + Розрахунковий рахунок + Інші рахунки в банках + Короткострокові вклади) / Короткострокові пасиви	до 1	0,02	0,04	0,01	0,03	0,21	0,23
Частка власного капіталу (ЧВК)	ЧВК = Власний капітал / Валюта балансу	>0,5	0,10	0,07	0,06	0,87	0,89	0,92
Коефіцієнт маневреності (КМ)	КМ = (Власні кошти – Основні кошти) / Власні кошти	має бути додатним	0,01	0,03	-0,05	0,00	0,02	0,02
Оборотність оборотного капіталу (ООК)	ООК (дні) = (90 х обігові кошти) / Реалізація за квартал		0,38	0,40	0,79	0,71	1,00	0,99
Оборотність кредиторської заборгованості (ОКЗ)	ОКЗ (дні) = (90 х Кредиторська заборгованість) / Реалізація за квартал		0,95	0,67	1,17	1,10	1,30	1,45
Оборотність дебіторської заборгованості (ОДЗ)	ОДЗ (дні) = (90 х Дебіторська заборгованість) / Реалізація за квартал		40,65	39,11	10,88	19,00	21,68	23,24
Співвідношення між сумою оборотних коштів і сумою кредиту (СОК)	СОК = Сума оборотних коштів / Сума кредиту		0	0	0	10,17	0	0

Закінчення таблиці

Співвідношення між сумою власного капіталу й сумою кредиту (СВК)	СВК = Сума власного капіталу / Сума кредиту	0	0	0	0	0	14,38	0	0
--	---	---	---	---	---	---	-------	---	---

* Розраховано авторами за даними річних фінансових звітів ПАТ "Завод "Фрегат" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/89357/165/templ> та СПАТ "Україна" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/86807/165/templ>.

Проведені дослідження показують основні причини збільшення сум прострочених кредитів клієнтів у комерційних банках, які полягають у такому:

- недосконалість системи показників оцінки фінансового стану позичальників;
- відсутність застосування бальної або рейтингової оцінки показників фінансового стану позичальників;
- неврахування галузевої належності підприємств.

Відповідною Постановою Правління НБУ* з 3 січня 2017 р. запроваджено систему рейтингової класифікації для оцінювання кредитних ризиків позичальників – юридичних осіб, яка є однією з ключових рекомендацій Базеля II. Даний документ встановлює, що рейтинговий клас позичальника має включати опис рівня ризику дефолту, який є типовим для позичальників цієї категорії, та критерії, які використовуються для цього рівня кредитного ризику.

Модель розрахунку інтегрального показника боржника – юридичної особи обирається залежно від виду його економічної діяльності, визначеного на підставі наданого ним розшифрування даних графі 2000 форм № 2 (2-м, 2-мс) "Звіт про фінансові результати" Положень (стандартів) бухгалтерського обліку 1- або 25-річної фінансової звітності боржника – юридичної особи за останній звітний рік щодо структури доходів, виходячи з максимального значення питомої ваги доходу від певного виду діяльності (у процентах) у загальному обсягу чистого доходу (виручки), отриманого від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). У разі однакового значення питомої ваги доходу за двома (або більше) видами діяльності модель розрахунку інтегрального показника боржника – юридичної особи обирається банком самостійно, на підставі одного з таких видів діяльності**.

Розрахунок фінансових показників, які використовуються для обчислення інтегрального показника фінансового стану боржників ПАТ "Завод "Фрегат" та СПАТ "Україна", проводився відповідно до Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями*** за даними фінансової звітності за останні три роки (табл. 3).

Відповідно до Положення, для визначення інтегрального показника фінансового стану боржника використовуються 16 фінансових показників (у тому числі розраховується показник швидкої ліквідності), а також здійснюються сезонне коригування та приведення показників до річного виміру.

* Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v035150016>.

** Там же.

*** Там же.

Таблиця 3
Розрахунок фінансових показників, які використовуються для обчислення інтегрального показника фінансового стану боржників ПАТ «Завод «Фрегат» та СПАТ «Україна» у 2014–2016 рр. *

Фінансові показники	Алгоритм розрахунку для великого або середнього підприємства	ПАТ «Завод «Фрегат»			СПАТ «Україна»		
		2014 р.	2015 р.	2016 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
К1, МК1 – показники покриття боргу	$\frac{\text{ф. 1 р. 1510} + \text{р. 1515} + \text{р. 1600} + \text{р. 1610} - \text{р. 1165} \text{ гр. 4}}{\text{ф. 2 р. 2000} + \text{р. 2010} \text{ гр. 3}}$	1,73	1,99	0,97	0,25	0,01	-0,03
К2, МК2 – показники рентабельності активів	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350} - \text{р. 2355} \text{ гр. 3}}{\text{ф. 1 р. 1300} \text{ гр. 4}}$	0,40	0,05	0,01	0,00	0,30	0,34
К3 – показник покриття фінансових витрат за результатами операційної діяльності	$\frac{\text{ф. 2 р. 2190} - \text{р. 2195} \text{ гр. 3}}{\text{ф. 2 р. 2250} - \text{р. 2220} \text{ гр. 3}}$	-8,55	-5,64	-3,01	0,24	-1,85	-9,60
К4, МК4 – показники капіталу	$\frac{\text{ф. 1 р. 1495} \text{ гр. 4}}{\text{ф. 1 р. 1300} \text{ гр. 4}}$	0,10	0,07	0,06	0,76	0,86	0,99
К5, МК5 – показники маневреності робочого капіталу	$\frac{\text{ф. 1 р. 1195} - \text{р. 1695} \text{ гр. 4}}{\text{ф. 1 р. 1300} \text{ гр. 4}}$	0,24	0,37	-0,20	0,46	0,38	0,44
К6, МК6 – показники покриття капіталом боргу	$\frac{\text{ф. 1 р. 1510} + \text{р. 1515} + \text{р. 1600} + \text{р. 1610} - \text{р. 1165} \text{ гр. 4}}{\text{ф. 1 р. 1495} \text{ гр. 4}}$	0,14	0,13	0,08	3,97	114,52	-46,33
К7, МК7 – показники швидкої ліквідності	$\frac{\text{ф. 1 р. 1125} + \text{р. 1165} \text{ гр. 4}}{\text{ф. 1 р. 1695} \text{ гр. 4}}$	15,33	4,58	4,68	0,61	0,14	2,72
К8, МК8 – показники оборотності активів	$\frac{\text{ф. 1 р. 1300} \text{ гр. 4}}{\text{ф. 2 р. 2000} + \text{р. 2010} \text{ гр. 3}}$	2,52	3,45	1,22	1,31	1,10	1,23
К9, МК9 – показники оборотності поточних активів	$\frac{\text{ф. 1 р. 1195} \text{ гр. 4} \cdot 365}{\text{ф. 2 р. 2000} + \text{р. 2010} \text{ гр. 3}}$	404,34	829,62	306,34	240,52	200,74	205,69

Закінчення таблиці

К10 – показник загальної ліквідності	ф. 1 р. 1195 гр. 4 ф. 1 р. 1695 гр. 4	2,20	2,26	0,77	11,64	4,14	35,30
К11 – показник здатності обслуговування боргу	ф. 2 р. 2190 – р. 2195 + р. 2515 + р. 2220 – р. 2250 гр. 3 ф. 1 р. 1510 + р. 1515 + р. 1600 + р. 1610 – р. 1165 гр. 4	0,13	0,47	0,26	0,19	20,49	-14,50
К12 – показник достатності робочого капіталу	((ф.1 р.1100 гр.4 · 365)/(ф.2 р.2050 гр.3 + ф.1 р.1125 гр.4 · 365 ф.2 р.2000 + р.2010 гр.3))-(ф.1 р.1615 гр.4 · 365)/(ф.2 р.2050 гр.3))	0,00	0,00	0,00	-280,08	-163,38	-280,54
К13 – показник оборотності дебіторської заборгованості	ф. 1 р. 1125 гр. 4 · 365 ф. 2 р. 2000 + р. 2010 гр. 3	40,28	51,01	17,48	240,52	200,74	205,69
К14 – показник оборотності кредиторської заборгованості	ф. 1 р. 1615 гр. 4 · 365 ф. 2 р. 2050 гр. 3	-81,53	-384,74	-10,84	-4,67	-11,41	-0,05
К15 – показник частки неопераційних елементів балансу	ф. 1 р. 1000+ р. 1030 + р. 1040 + р. 1050 + р. 1155 + р. 1160 гр.4 ф. 1 р. 1300 гр. 4	0,27	3,05	1,76	0,01	0,01	0,01
К16 – показник операційного прибутку до відрахування амортизації	ф. 2 р. 2190 – р. 2195 + р. 2515 гр. 3 ф. 2 р. 2000 + р. 2010 гр. 3	0,11	0,79	0,19	0,05	0,30	0,42

* Розраховано авторами відповідно до Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями за: Підходи щодо оцінки фінансового стану позичальників : метод. посіб. – К. : АТ "Райффайзен Банк Аваль", 2010. – 99 с. і даними річних фінансових звітів ПАТ "Завод "Фрегат" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/89357/165/templ> та СПАТ "Україна" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/86807/165/templ>.

** Примітка: ф. – форма, р. – рядок, гр. – графа.

У Положенні при розрахунку моделі інтегрального показника боржника – юридичної особи прописуються діапазони фінансових показників (K_j), що прирівнюються до відповідного показника (X_j) з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале) та виду економічної діяльності.

Розрахунок інтегрального показника боржників – юридичних осіб для ПАТ “Завод “Фрегат” та СПАТ “Україна” наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Моделі розрахунку інтегрального показника боржників – юридичних осіб *

Групи видів економічної діяльності	Моделі розрахунку	ПАТ “Завод “Фрегат”			СПАТ “Україна”		
		2014 р.	2015 р.	2016 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Сільське, лісове та рибне господарства: секція А	$Z = 2,767 + 0,309 \cdot X_{11} + 0,821 \cdot X_{15} + 0,577 \cdot X_1 + 0,504 \cdot X_{10} + 0,291 \cdot X_{16}$	X	X	X	4,05	4,29	4,19
Добувна промисловість і розроблення кар’єрів, переробна промисловість, будівництво: секції В, С, F	$Z = 1,884 + 0,240 \cdot X_{11} + 0,288 \cdot X_4 + 0,557 \cdot X_{15} + 0,335 \cdot X_2 + 0,678 \cdot X_{13} + 0,457 \cdot X_7 + 0,342 \cdot X_1 + 0,203 \cdot X_3$	1,66	1,63	2,08	X	X	X
Клас боржника	–	5	5	6	2	2	2

* Розраховано авторами за джерелами таблиці 3.

Клас боржника – юридичної особи визначається залежно від значення інтегрального показника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале). Для підприємства за інтегральним показником передбачено 10 класів боржника, які включають величину підприємства та вид економічної діяльності.

Відповідно до визначеного інтегрального показника боржника – юридичної особи, ПАТ “Завод “Фрегат” у 2014–2015 рр. мав фінансовий стан на високому рівні, а у 2016 р. він погіршився до задовільного, що також підтверджують раніше зроблені нами висновки. У СПАТ “Україна” за весь період дослідження фінансовий стан був на високому рівні: абсолютні та відносні показники фінансової звітності є додатними, їх динаміка протягом попереднього та поточного звітних років є позитивно стабільною; фінансові можливості свідчать про спроможність своєчасно виконувати зобов’язання відповідно до умов договору.

Отже, можна зробити висновок про ефективність використання Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями при оцінці фінансового стану позичальників в АТ “Райффайзен Банк Аваль”.

Висновки

Щороку сума кредитів, наданих банківською системою підприємствам, збільшується, при цьому зростає і заборгованість клієнтів. Питома вага прострочених кредитів у серпні 2017 р. становила 22,65% від загальної суми наданих в Україні кредитів. Серед банків – лідерів щодо надання кредитів є АТ “Райффайзен Банк Аваль”.

файзен Банк Аваль” (6% від загальної кількості наданих кредитів та заборгованості клієнтів). За досліджуваний період процентні доходи банку значно скоротилися, що свідчить про низьку дохідність кредитних операцій. При аналізі резервів під зменшення їх корисності виявлено, що понад 28% кредитів є списаними, а це у першу чергу пов’язано з неправильною оцінкою платоспроможності позичальника.

При оцінці фінансового стану позичальника за методикою АТ “Райффайзен Банк Аваль” не враховуються показники ефективності діяльності потенціального платника кредитів. Методика також не має рейтингової або бальної оцінки щодо врахування показників, які застосовуються при аналізі платоспроможності позичальника. Доведено необхідність використання при оцінці платоспроможності позичальника АТ “Райффайзен Банк Аваль” Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями *. Однак, відповідно до п. 5 Постанови Правління НБУ **, банкам України до 1 січня 2019 р. під час розрахунку розміру кредитного ризику за кредитом під інвестиційний проект дозволено самостійно обирати порядок встановлення значення коефіцієнта ймовірності дефолту боржника – юридичної особи з передбачених розділами IV та IV-1 Положення про визначення розміру кредитного ризику, тому АТ “Райффайзен Банк Аваль” використовує власні підходи щодо оцінки фінансового стану позичальників.

Список використаної літератури

1. Вовчак О., Меда Н. Модернізація підходів до оцінки кредитоспроможності позичальників банків // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 12. – С. 11–15.

2. Кривоконь О.С., Буряк І.М. Організаційні аспекти аналізу кредитоспроможності підприємств-позичальників // Ефективна економіка. – 2012. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1223>.

References

1. Vovchak O., Meda N. *Modernizatsiya pidkhodiv do otsinky kredytopromozhnosti pozychal'nykiv bankiv* [Modernization of approaches for assessing the creditworthiness of bank borrowers]. *Visnyk Natsional'noho banku Ukrainy – Herald of the National Bank of Ukraine*, 2013, No. 12, pp. 11–15 [in Ukrainian].

2. Kryvokon' O.S., Buryak I.M. *Orhanizatsiini aspekty analizu kredytopromozhnosti pidpryemstv-pozychal'nykiv* [Organizational aspects of creditworthiness analysis of the enterprises-borrowers]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 2012, No. 6, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1223> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30 листопада 2017 р.

The article was received by the Editorial staff on November 30, 2017.

* Там же.

** Там же.